

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Jovana Štetin i Dejan Goljevac sa TV B92 i Biljana Gavrić i Lazar Vukadinović sa TV Prva napadnuti su 15. decembra ispred biračkog mesta u Bačkom Gračcu tokom održavanja lokalnih izbora u vojvođanskoj opštini Odžaci. Televizijske ekipe su došle pred biračko mesto nakon objavljivanja informacije o tome da je glasanje u Gračcu prekinuto zbog tuče između stranačkih aktivista. Novinare je od direktnog fizičkog napada pred samim biračkim mestom zaštitila policija, ali su morali da se udalje, pošto policija nije mogla da garantuje da će odbiti i sledeće nasrtaje koji su mogli da uslede. TV B92 je nadležnom javnom tužilaštvu podnela krivičnu prijavu protiv napadača, zbog kvalifikovanog oblika krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti. Napad su, osim B92, osudili i Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM), kao i ministar pravde Nikola Selaković, koji su uz osude zatražili od nadležnih državnih organa hitno pronalaženje i procesuiranje napadača na novinare.

Izveštavanje o izbornom procesu jedan je od najosetljivijih medijskih poslova, a mediji u Srbiji već godinama, prilikom svakih izbora, često su, bez ikakvog osnova, optuživani za pristrasnost i favorizovanje jednih ili drugih političkih opcija. Ono što je specifično za napad u Odžacima jeste to da su nasilnici pokušali da spreče da se o prekidu glasanja na jednom od biračkih mesta uopšte izvesti. Na ovaj način povređene su odredbe Zakona o javnom informisanju kojima se propisuje zabrana svakog oblika cenzure, odnosno uticaja na rad radiodifuznih javnih glasila, a garantuje njihova nezavisnost, nezavisnost njihovih redakcija i novinara. Takođe, imajući u vidu da se radi o izborima, koji bez sumnje predstavljaju događaj od javnog interesa, povređen je i Zakon o javnom informisanju koji propisuje da se ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna, u javnim glasilima objavljuju slobodno. Fizički napad na televizijske ekipe, u konkretnom slučaju, mogao bi predstavljati nasilničko ponašanje, što je krivično delo za koje je Krivičnim zakonikom kao sankcija propisana kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. Zakonik nasilničko ponašanje definiše kao ugrožavanje spokojstva građana ili teže remećenje javnog reda i mira grubim vređanjem ili zlostavljanjem, vršenjem nasilja, izazivanjem tuče ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem. Kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela postoji u slučaju kada je nasilničko ponašanje izvršeno u grupi ili je pri nasilničkom ponašanju nekom licu nanesena laka telesna povreda ili je došlo do teškog ponižavanja građana. ANEM je u svom saopštenju posebno ukazao da je izborni

proces u demokratskom društvu nezamisliv bez stvaranja uslova u kojima mediji o tom procesu nesmetano izveštavaju, a građani o izborima, koji čine sam osnov i suštinu demokratije, dobijaju sve relevantne informacije. Napad na novinare koji prate izborni proces, a posebno fizički napad, nedopustiv je u demokratskom društvu. Osuda nasilnika koja je došla i od strane ministra pravde svakako raduje, ali tek sveobuhvatna istraga svih okolnosti vezanih za napad na televizijske ekipe i izvođenje odgovornih pred lice pravde biće pravi dokaz činjenice da je vlastima u Srbiji stalo do toga da obezbede slobodu izražavanja.

1.2. Ekipu Radio-televizije Srbije koja je pokušavala da snimi prilog o prefarbanim uličnim svetiljkama u Ulici vojvode Stepe u Beogradu, u tome je pokušala da spreči grupa od desetak nepoznatih mladića. Oni su članovima ekipe RTS-a pretili, fotografisali ih mobilnim telefonima, a potom i opkolili. Ubrzo po incidentu, jedan od članova ekipe RTS-a, snimatelj, primio je preteći poziv sa nepoznatog telefonskog broja od lica koje mu je pretilo za slučaj da bilo ko od izgreznika bude prikazan na televiziji, uz poruku da su ozbiljni, što dokazuju činjenicom da su samo za pola sata našli njegov telefonski broj. Izlasku televizijske ekipe na teren prethodili su brojni pozivi građana koji su se žalili da je time što su ulične svetiljke u njihovom delu grada prefarbane, ugrožena bezbednost ljudi, a naročito starijih osoba i dece.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, kao i da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Posebno, niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Inače, ovo nije prvi put da u Beogradu televizijske ekipe bivaju napadnute na izvršavanju na prvi pogled rutinskih zadataka i tokom snimanja priloga o komunalnim problemima. Podsetimo, pre manje od dve godine, ekipa Studija B bila je napadnuta tokom snimanja priloga o funkcionisanju gradskog saobraćaja. Tom prilikom, međutim, napadač je bio sam, vrlo brzo je identifikovan i pritvoren, a tužilaštvo ga je optužilo za krivično delo ugrožavanja sigurnosti u sticaju sa nasilničkim ponašanjem. Ono što ovaj slučaj čini opasnijim jeste to što su napadači delovali u grupi i što su nastavili sa pretnjama i nakon incidenta, čak u meri da su pronašli broj telefona snimatelja i slali mu preteće poruke.

1.3. Novosadski Radio 021 na svom portalu objavio je vest da je Mileni Tabaković, ćerki guvernerke Narodne banke Srbije (NBS) Jorgovanke Tabaković, Republički fond za zdravstveno osiguranje (RFZO) obezbedio službeni automobil i vozača kako bi dva puta nedeljno išla iz Novog Sada u Beograd na predavanja. Radio 021 je na svom portalu objavio i dopis direktora RFZO-a Momčila Babića koji se poziva na njegovu odluku od 31. oktobra, kojom se direktori filijala RFZO-a i v.d. direktora

Pokrajinskog fonda za zdravstveno osiguranje obavestavaju da se zaposlenima iz organizacionih jedinica van Beograda upućenim na diplomatske studije iz oblasti menadžmenta u sistemu zdravstvene zaštite na Medicinskom fakultetu i Fakultetu organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu odobrava korišćenje službenog vozila radi dolaska na nastavu i povratka na nju. Vest su preuzeli brojni mediji, a kasnije je, na intervenciju za koju još uvek nije najjasnije odakle je stigla, povučena i sa portala Radija 021 i još jednog broja sajtova. Nezavisno udruženje novinara Srbije i Nezavisno društvo novinara Vojvodine reagovali su povodom povlačenja, izražavajući bojazan od autocenzure do koje može dovesti ovakvo mešanje političara u informisanje. Momčilo Babić izjavio je, nakon ovoga, da je RFZO poslao na usavršavanje 22 lica, i da je ćerka Jorgovanke Tabaković jedna od njih, te da svi oni imaju pravo na korišćenje službenog vozila ili na prenoćište u Beogradu. „Fond se odlučio da koriste službeno vozilo, jer je jeftinije. Oni dolaze na stručna usavršavanja, ali istovremeno obavljaju i razne koordinacione poslove, donose dokumentaciju u RFZO. Službenim autom dolaze iz Pirota, Novog Pazara, Kraljeva, zašto ne bi i iz Novog Sada”, naglasio je Babić. On je kazao da RFZO stalno šalje na usavršavanja svoje zaposlene na master ili doktorske studije iz menadžmenta u zdravstvu i da polovinu školarine plaćaju polaznici, a drugu polovinu RFZO, a da na teret zdravstvenog fonda idu i troškovi puta ili smeštaja u Beogradu. Objasnio je da se nastava održava petkom i subotom na Medicinskom fakultetu i Fakultetu organizacionih nauka u Beogradu i da je uprava RFZO-a procenila da utrošak benzina službenih vozila predstavlja uštedu u odnosu na eventualno plaćanje smeštaja i hrane. Iz RFZO-a je dodatno objašnjeno da pravo na korišćenje službenog vozila za odlazak na predavanja u Beograd imaju oni čije je mesto stanovanja manje od 200 kilometara, a tu spadaju i Novi Sad i Požarevac, dok zaposlenima koji dolaze sa udaljenosti veće od 200 kilometara, kao što su Niš, Novi Pazar, Kruševac, RFZO plaća prenoćište. Otvorenim pismom medijima obratila se i Jorgovanka Tabaković, koja je tražila „jednaku šansu” za svoju decu kao i za svu drugu decu u Srbiji. Da sve bude još gore, originalna vest preuzeta sa portala Radija 021 nasilno je sklonjena hackerskim upadima na sajtove koji je nisu sami povukli (npr. sajt Autonomija.Info), a sa sajta Centra za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS) obrisan je tekst koji se bavio povlačenjem sa drugih sajtova tekstova o tome da je ćerka guvernerke Narodne banke Srbije išla na predavanja iz Novog Sada u Beograd službenim automobilom RFZO-a.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, kao i da niko ne sme, naročito zloupotrebom državnih ovlašćenja, ni na posredan način da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Posebno, niko ne sme da vrši bilo kakav pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju, nesporno je da se određene beneficije licima koja RFZO šalje na stručno usavršavanje finansiraju iz javnih prihoda. Ovo pitanje svakako jeste od javnog interesa. Zakon o javnom informisanju propisuje da se ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da

zna, u javnim glasilima objavljuju slobodno, osim kada je drugačije određeno zakonom, a sve to bez obzira na način na koji je informacija pribavljena. Ni potenciranje činjenice da je jedno od lica koje uživa konkretne beneficije ćerka guvernerke Narodne banke Srbije, takođe nije moglo biti sporno, polazeći od činjenice da su, ponovo u skladu sa odredbama Zakona o javnom informisanju, nosiocima državnih i političkih funkcija prava na zaštitu privatnosti ograničena, ako je informacija važna za javnost s obzirom na činjenicu da lice na koje se odnosi informacija vrši određenu funkciju, a sve srazmerno opravdanom interesu javnosti u svakom konkretnom slučaju. U ovom konkretnom slučaju stiče se utisak da je pritisak doveo do toga da se jedna načelno tačna informacija povuče iz medija pre nego što je i moglo valjano da se proceni da li je zadiranje u privatnost guvernerke NBS u tom slučaju bilo opravdano ili ne. Ono što, međutim, posebno zabrinjava, čak i više od poziva urednicima da određene tekstove povlače sa svojih portala, jesu navodi koji se tiču hakerskih upada na sajtove koji nisu povukli sporni tekst, te hakerskih upada na sajtove koji su samo analizirali povlačenje tekstova kao pojavu. Ovakva praksa je do sada nezabeležena u Srbiji. Hakerski napadi obično su ranije bili usmereni na onemogućavanje pristupa pojedinim sajtovima. Nije zabeleženo da su bili usmereni na pojedinačne, konkretne tekstove, a obično su bivali pripisivani hakerskim grupama iz inostranstva, najčešće albanskim. Hakerski napad na sajtove CINS-a ili Autonomije.Info nesumnjivo bi mogao da predstavlja krivično delo, najverovatnije računarsku sabotazu, koja se shodno odredbama Krivičnog zakonika kažnjava zatvorskom kaznom u trajanju od šest meseci do pet godina. Takođe, ovaj slučaj pokazuje i da je neophodno u nekoj od narednih izmena Krivičnog zakonika Republike Srbije izmeniti definiciju krivičnog dela sprečavanja štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanja programa iz člana 149. Zakonika. Naime, u svom sadašnjem tekstu, ova odredba štiti slobodu izražavanja isključivo kroz tradicionalne medije, tako što zabranjuje neovlašćeno sprečavanje ili ometanje štampanja, snimanja, prodaje ili rasturanja knjiga, časopisa, novina, audio i video kasete ili drugih sličnih štampanih ili snimljenih stvari, odnosno neovlašćeno sprečavanje ili ometanje emitovanja radio i televizijskog programa. Ovaj slučaj dokazuje da je polje zaštite koje pruža član 149. Krivičnog zakonika neophodno proširiti i na nove medijske usluge, te konkretno sankcionisati i neovlašćeno sprečavanje ili ometanje distribucije medijskih sadržaja kroz sve za to podobne platforme, čime bi zaštitu pored štampe, radio i televizijskih programa, mogli da uživaju i medijski portali na Internetu.

1.4. Glavni urednik novosadskog nedeljnika „NS reporter” Milorad Bojović dobio je više od 30 pretnji SMS porukama poslatim sa različitih telefonskih brojeva. Bojović tvrdi da je prvu preteću poruku dobio 29. novembra. Udruženje novinara Srbije (UNS) tražilo je 4. decembra da novosadska policija i tužilaštvo utvrde ko pretil Miloradu Bojoviću i da se njemu do tada obezbedi policijska zaštita. Nekoliko dana kasnije, 10. decembra, mediji su preneli da je i Organizacija medija jugoistočne Evrope (SEEMO) pozvala srpsku policiju da hitno započne istragu u ovom slučaju. Sam Milorad Bojović smatra da pretnje imaju veze sa tekstovima objavljenim u „NS reporteru”. On kaže da je ovaj nedeljnik

poslednjih meseci objavio seriju tekstova o nameštenim tenderima u vojvođanskom zdravstvu, kao i istraživačkih priča o fantomskim firmama koje su dobijale novac iz pokrajinskih fondova.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, a posebno i da niko ne sme da vrši bilo kakav pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju, SMS pretnje uredniku mogu predstavljati i krivično delo ugrožavanje sigurnosti iz člana 138. Krivičnog zakonika Republike Srbije. Za kvalifikovani oblik ugrožavanja sigurnosti, kada su pretnje upućene licu koje obavlja poslove u oblasti informisanja, koji se smatraju poslovima od javnog značaja, a kada je pretnja upravo u vezi s takvim poslovima, kao sankcija zaprećena je kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

2. Sudski postupci

2.1. Apelacioni sud u Kragujevcu doneo je oslobađajuću presudu u krivičnom postupku koji je vođen protiv Dragoljuba Zindovića, nekadašnjeg predsednika Skupštine opštine Prijepolje a sadašnjeg načelnika Zlatiborskog okruga, zbog krivičnog dela uvrede i ugrožavanja sigurnosti novinara TV Foruma. Podsećamo, četvorica novinara TV Foruma podnela su krivičnu prijavu protiv Dragoljuba Zindovića, zbog uvreda i pretnji koje su im upućene u redakcijskim prostorijama u martu 2011. godine. Zindović je, prema navodima novinara, ušao u prostorije TV Forum, tražeći da mu se omogući uvid u prilog koji je prethodnog dana emitovan u informativnoj emisiji ove televizije. Prisutni novinari su mu omogućili da izvrši uvid u sporni snimak, nakon čega im se Zindović obratio rečima da su „nikakvi ljudi”, a kameramanu koji je sporni prilog snimio pretio da će ga ili on lično ili neko treći „razbiti”, da je „zaslužio batine”, i da „ovo nije ni privatno ni poslovno završeno!”. Osnovni sud u Prijepolju oslobodio je Zindovića optužbe da je učinio krivično delo ugrožavanje sigurnosti, a osudio ga je za krivično delo uvrede. Prema nalaženju prvostepenog suda, u sudskom postupku nije bilo dokazano da su izrečene sve tvrdnje koje su Zindoviću bile stavljene na teret. Prvostepeni sud ga je ipak osudio za uvredu, obrazlažući da je uvredio novinare nazivajući ih, povišenim tonom, nikakvim ljudima. Postupajući u postupku po žalbi protiv prvostepene presude, Apelacioni sud u Kragujevcu potvrdio je oslobađajuću deo presude Osnovnog suda u Prijepolju, te otišao i korak dalje, oslobodivši Zindovića odgovornosti i za uvredu, uz obrazloženje da „jasno proizlazi da je predmetnu inkriminaciju okrivljeni dao u odbrani i zaštiti svojih opravdanih interesa i da to nije učinio u nameri omalovažavanja privatnih tužilaca, već je opravdano reagovao zbog emitovanja neformalnog dela razgovora s njim posle TV intervjua”.

Jedan od indikatora slobode medija u demokratskom društvu, shodno Rezoluciji Parlamentarne skupštine Saveta Evrope 1636/2008, jeste i mera u kojoj su novinari zaštićeni od fizičkih pretnji ili

napada zbog posla kojim se bave, što podrazumeva i meru u kojoj tužioci i sudovi adekvatno i pravovremeno postupaju u slučajevima koji se odnose na primljene pretnje ili napade na novinare. U konkretnom slučaju, u praksi se potvrđuje da Srbija ovaj indikator, nažalost, ne ispunjava. U konkretnom slučaju prvostepeni sud je našao da su „izvesne razlike u iskazima privatnog tužioca i svedoka koji je tokom sudskog postupka u izvesnoj meri ublažio svoj iskaz” dovoljne za oslobađajuću presudu Dragoljubu Zindoviću za ugrožavanje sigurnosti, dok je pak drugostepeni sud našao da u onome što je Zindović rekao novinarima nema čak ni uvrede, jer je on, kako je sud našao, reagovao u odbrani i zaštiti svojih opravdanih interesa. Tako se ispostavlja da po srpskim sudovima pretiti kamermanu da će ga neko „razbiti” nije ozbiljna pretnja napadom na život ili telo, a nazvati novinare „nikakvim ljudima” nije uvreda već način na koji političari štite svoja prava i svoje opravdane interese. Ono što u ovakvim slučajevima jeste najgore nije to što su novinari TV Foruma u ovoj stvari ostali bez delotvorne zaštite od napada nekadašnjeg predsedika Skupštine opštine Prijepolje a sadašnjeg načelnika Zlatiborskog okruga, već što je u sudsku praksu ušao presedan, i time poslata poruka, da postoje okolnosti, preširoko definisane kao „odbrana nekog prava ili zaštita opravdanih interesa”, pri kojima je dopušteno nekažnjeno najgrublje vređanje novinara. Ono što je dalje problematično jeste i poruka da je političarima sve dozvoljeno, između ostalog i da vređaju novinare ili da im prete, a s druge strane, novinarima nije dopušteno čak ni da u medijima emituju autentične snimke, ako političari procene, što sud po pravilu poštuje, da je ono što je emitovano neformalni razgovor a ne formalni intervju. Pri tome, ne vidi se da je bilo prvostepeni, bilo drugostepeni sud, uopšte cenio osnove iz Zakona o javnom informisanju koji izričito predviđaju okolnosti u čijem prisustvu je izričito dopušteno prikazivati nečije snimke i bez izričite dozvole tog lica, od kojih je jedan i taj da se informacija, odnosno zapis, odnosi na ličnost, pojavu ili događaj od interesa za javnost a naročito na nosioca državne ili političke funkcije, a objavljivanje je važno s obzirom na činjenicu da to lice obavlja tu funkciju. Nažalost, praksa pokazuje da političari u Srbiji i dalje veruju, a sudovi im u tome daju za pravo, da su oni ti koji mogu da odlučuju o tome koji snimak ili koja informacija o njima sme, a koja ne sme da se objavi. Sve dok tako bude bilo, Srbija će ostati zemlja u kojoj se medijske slobode ne poštuju.

2.2. Ustavni sud Republike Srbije je na 39. sednici, koja je održana 26. decembra 2013. godine, doneo odluku kojom je utvrdio da odredbe čl. 13, 14. i 15. Zakona o Bezbednosno-informativnoj agenciji („Službeni glasnik RS”, br. 42/02 i 111/09) nisu u saglasnosti s Ustavom. Ove odredbe se odnose na ovlašćenje za sprovođenje određenih mera, pa između ostalog i mere pristupa zadržanim podacima o komunikacijama. Radi se o možda najkontroverznijoj temi našeg pravnog sistema u prethodne tri godine. Podsećamo da su odlukama Ustavnog suda Republike Srbije br. IUz 1218/2010 i br. IUz 1245/2010 već proglašene neustavnim određene odredbe Zakona o Vojnoobaveštajnoj i Vojnobezbednosnoj agenciji i Zakona o elektronskim komunikacijama, a da će najverovatnije istu sudbinu doživeti i određene odredbe Zakonika o krivičnom postupku koje se odnose na ovlašćenje pristupa zadržanim podacima na osnovu odluke tužioca, a ne suda. Zadržani podaci, shodno

odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama, jesu podaci koji su potrebni za praćenje i utvrđivanje izvora komunikacije, za utvrđivanje odredišta komunikacije, za utvrđivanje početka, trajanja i završetka komunikacije, za utvrđivanje vrste komunikacije, za identifikaciju terminalne opreme korisnika i utvrđivanje lokacije mobilne terminalne opreme korisnika.

Ustavni sud je ocenio da osporena odredba člana 13. Zakona, kojom je propisano odstupanje od načela nepovredivosti tajnosti pisama i drugih sredstava opštenja, nije formulisana dovoljno jasno i precizno. Ustavni sud je dao jedno veoma važno viđenje ovlašćenja Bezbednosno-informativne agencije (BIA), ukazujući da, bez obzira na to što BIA obavlja poslove koji pretpostavljaju visok stepen tajnosti, odredbe zakona koje uređuju način obavljanja poslova Agencije moraju biti predvidive do stepena koji je razuman u datim okolnostima. Po Ustavnom sudu, osporeni član 13. Zakona, kojim se predviđa da, ako je to potrebno iz razloga bezbednosti Republike Srbije, direktor Agencije može svojim rešenjem, a na osnovu prethodne odluke suda, odrediti da se prema određenim fizičkim i pravnim licima preduzmu određene mere kojima se odstupa od načela nepovredivosti tajnosti pisama i drugih sredstava opštenja, nije ni precizan, ni određen niti je odrediv. Time se građanima i drugim pravnim subjektima onemogućava da saznaju šta je pravno pravilo koje će se u datim okolnostima primeniti, a time i uskraćuje mogućnost da se štite od nedopustivog ograničenja prava ili od proizvoljnog mešanja u pravo na poštovanje privatnog života i prepiske. Ovakvo tumačenje bi se moglo zaista tretirati kao korak napred u smislu zaštite privatnosti i prepiske svih lica, jer je potvrđeno da čak i u radu službi bezbednosti mora da postoji predvidiv zakonski okvir. S druge strane, čini se da je u potpunosti neopravdana odluka Ustavnog suda da se objavljivanje ove odluke odloži za četiri meseca, pozivanjem na „pravne posledice prestanka važenja osporenih odredaba Zakona o Bezbednosno-informativnoj agenciji, koje nastupaju posle objavljivanja ove Odluke”, a da bi se donosiocu osporenog zakona pružila mogućnost da u tom roku „uredi sporna pitanja na način koji je saglasan Ustavu”. Ustavni sud je iskoristio mogućnost iz člana 58. stav 4. Zakona o Ustavnom sudu, ali je potpuno nejasno koje su to pravne posledice koje opravdavaju da se BIA da rok od četiri meseca da se uskladi sa odlukom Ustavnog suda; dalje, koja su to „sporna pitanja” koja moraju u tom roku da se uredi u cilju usklađivanja sa odlukom. Sam član 58. Zakona o Ustavnom sudu ne precizira koji su to kriterijumi po kojima Ustavni sud može da odloži objavljivanje odluke o neustavnosti odredaba nekog zakona, već samo navodi da to odlaganje može da bude najduže šest meseci i da se to čini posebnim rešenjem. Takođe, ukoliko isti rok nije bio ostavljen i za usklađivanje Zakona o Vojnoobaveštajnoj i Vojnobezbednosnoj agenciji i Zakona o elektronskim komunikacijama, koji se takođe odnose na mere vezane za zadržane podatke, nije jasno koje su to specifične okolnosti nametale da se sada postupa na drugačiji način. Nažalost, javnost neće imati pristup ovoj odluci dok ne bude objavljena, pa neće moći ni da se upozna s razlozima za odlaganje. Posebno je zanimljivo da je ova mogućnost uvedena tek izmenama zakona iz 2012. godine, a da je iz dikcije tog člana evidentno da se radi o izuzetku koji treba koristiti u naročito osetljivim situacijama. Izgleda da se sve što se odnosi na BIA upravo tretira kao

naročito osetljivo pa „blanko” opravdava odlaganje objavljivanja. Paradoksalno je da Ustavni sud „obori” odredbe Zakona pozivanjem na nepostojanje minimuma pravne sigurnosti i predvidivosti, a da potom odlaže objavljivanje iste te odluke koristeći odredbu koja je takođe sumnjiva u pogledu pravne predvidivosti.

2.3. Ustavni sud Republike Srbije je na sednici održanoj 18. decembra 2013. godine doneo rešenje o pokretanju postupka za ocenu ustavnosti odredaba člana 19. stav 1. tač. 3. i 4. Zakona o kinematografiji koje utvrđuju da se sredstva za razvoj domaće kinematografije, između ostalog, obezbeđuju u iznosu od 20% sredstava ostvarenih od naknade koju emiteri, u skladu sa zakonom kojim se uređuje radiodifuzija, plaćaju Republičkoj radiodifuznoj agenciji (RRA) za dobijeno pravo za emitovanje programa, ako taj iznos ne prelazi razliku sredstava između ukupno ostvarenih prihoda i ostvarenih rashoda Republičke radiodifuzne agencije (RRA); takođe, i u iznosu od 10% sredstava ostvarenih od naknade koju javni telekomunikacioni operatori plaćaju Republičkoj agenciji za elektronske komunikacije (RATEL) za dobijeno pravo za izgradnju, posedovanje ili eksploataciju javne telekomunikacione mreže, odnosno za pružanje javne telekomunikacione usluge, sredstva ostvarena od naknade za korišćenje i dodelu radio frekvencija, sredstva ostvarena po osnovu izdavanja sertifikata, kao i sredstva ostvarena na ime troškova tehničkog pregleda i drugih troškova izdavanja dozvola.

Podsetićemo da je Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM), štiteći interese svojih članica i svih elektronskih medija a smatrajući da usvojeni Zakon o kinematografiji može imati ozbiljne posledice na njihovo funkcionisanje, kao i na nezavisnost rada regulatornih tela u oblasti radiodifuzije, još 30. maja 2012. Ustavnom sudu Republike Srbije podneo Inicijativu za ocenu ustavnosti spornih odredaba, s predlogom da Ustavni sud utvrdi da osporene odredbe Zakona o kinematografiji nisu u saglasnosti s odredbama članova 18, 20, 46,50, 51 i 194. st. 1. i 3. Ustava Republike Srbije. ANEM je u Inicijativi ukazao da se osporenim odredbama Zakona o kinematografiji narušava jedinstvo pravnog poretka u Republici Srbiji, što je u suprotnosti sa Ustavom, i da je Ustavni sud u više svojih ranijih odluka insistirao na jedinstvenosti pravnog poretka i neprihvatljivosti prakse da se posebnim zakonima narušavaju temeljna rešenja predviđena sistemskim propisima koji regulišu neke druge oblasti, što Zakon o radiodifuziji i Zakon o elektronskim komunikacijama u svojim oblastima svakako jesu. Pored toga, osporavane odredbe nesumnjivo su nesaglasne sa ustavnim jemstvima slobode mišljenja i izražavanja, slobode medija i prava na informisanost, a posebno slobode mišljenja i izražavanja putem radija i televizije, slobode medija u oblasti radiodifuzije i prava na informisanost putem radija i televizije, jer podrazumevaju narušavanje sistema finansiranja regulatornih tela nadležnih za radiodifuziju, što predstavlja mešanje u nezavisnost tih regulatornih tela i činjenje mehanizama finansiranja regulatornih tela zavisnim od *ad hoc* odluka javne vlasti. Takođe, ANEM je tada ukazao da se urušava sistem namene naknade koju regulatorna tela ostvaruju preko naknada

koje im plaćaju emiteri, odnosno operatori. Ustavni sud je u obrazloženju rešenja o pokretanju postupka naveo da se sa aspekta ustavnosti kao sporna mogu postaviti pitanja da li je spornim odredbama narušeno jedinstvo pravnog poretka, da li se propisivanjem obaveznog izdvajanja dela prihoda RRA i RATEL-a dovodi u pitanje ustavnopravni položaj imalaca javnopravnih ovlašćenja kao posebnih regulatornih tela koja po pravilu imaju funkcionalnu i finansijsku nezavisnost, da li sredstva za razvoj kinematografije moraju biti obezbeđena u budžetu, i da li su osporene odredbe sa aspekta pravne sigurnosti u dovoljnoj meri precizne, jasne i predvidive za RATEL koji treba da ih primenjuje a imajući u vidu da su zakonskom odredbom predviđene drugačije naknade od onih u matičnom Zakonu o elektronskim komunikacijama. Odgovori na ova pitanja će dati jasniju sliku položaja nezavisnih regulatornih tela u našem ustavnopravnom poretku, a naročito u odnosu na to da li se zakonima koji ne uređuju oblast elektronskih komunikacija i medija uopšte može intervenisati u određivanje namene i raspodele sredstava koja se ubiraju po osnovu naknada za emitovanje i naknada koje se naplaćuju operatorima i služe pokrivanju „troška regulacije” shodno matičnim propisima, kao i u odnosu na to kojim propisima se može uređivati način raspodele eventualnog viška prihoda u odnosu na rashode regulatornih tela.

2.4. Apelacioni sud u Kragujevcu potvrdio je odluku Višeg suda u Kragujevcu, a ona nalaže da „Svetlost AD” i Miroslav Jovanović, koji je vršio funkciju odgovornog urednika „Svetlosti” pre dvadeset godina, plate skoro milion dinara privatnim tužiocima Mirjani i Stevanu Josimoviću koji su u to vreme držali privatnu apoteku „Planta medika”. Time je okončan postupak koji je trajao 19 godina, pet meseci i 26 dana od objavljivanja spornog teksta u listu „Svetlost”. Naime, „Svetlost” je 9. juna 1994. godine u rubrici u kojoj je objavljivala kratke forme (crtice, beleške, osvrti) objavila tekst pod naslovom „Otimačina”. Dve godine i tri meseca po objavljivanju teksta, 4. septembra 1996, Josimovići su tužili „Svetlost” i njenog odgovornog urednika za naknadu materijalne i nematerijalne štete koju su pretrpeli zbog spornog novinskog teksta. Ukupno su potraživali 22.274.160,00 dinara. Sudija Višeg suda u Kragujevcu Marija Petković presudila je 11. juna 2013. godine i naložila listu „Svetlost” i licu koje je vršilo funkciju odgovornog urednika u tom listu 1994. godine da privatnim tužiocima isplate 789.051,19 dinara, sa zateznom kamatom od 14. decembra 2012, uz troškove sudskog postupka. Potom je usledila žalba tuženih višoj instanci, ali je Apelacioni sud potvrdio odluku Višeg suda u Kragujevcu. Presudu Apelacionog suda tuženi su dobili 5. decembra ove godine. Tako je proces okončan nakon 19 godina, 5 meseci i 26 dana od objavljivanja spornog teksta. Tuženi su nakon dobijanja presude izjavili da će iskoristiti sva pravna sredstva koja su im još ostala na raspolaganju, ali su izrazili i sumnju u pravičnost suđenja, imajući u vidu da je „Svetlost” tih 90-ih bila antirežimski list, te da im se na ovaj način vraćaju stari dugovi, s obzirom da su, po njihovom saznanju, tužioci trenutno zaposleni u Ministarstvu zdravlja.

Postupci koji traju godinama, pa i decenijama, za srpsko pravosuđe nisu novina. Iako je pravo na suđenje u razumnom roku zaštićeno Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kao jedno od osnovnih ljudskih prava, a takođe i Ustavom Republike Srbije, u praksi se ono često krši. Upravo to je razlog zbog kog je podneta ogromna većina od ukupno 14.000 ustavnih žalbi podnetih Ustavnom sudu Republike Srbije, ali i razlog zbog kog Srbija prednjači po broju predstavki Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu. Iako je „razuman rok” pravni standard koji se ceni od slučaja do slučaja, sama činjenica da postupak traje više godina dovoljna je da se može smatrati da je pravo na suđenje u razumnom roku prekršeno. Evropski sud za ljudska prava u Strazburu stoji na stanovištu da je prosečan rok u kom se spor mora okončati oko dve godine. Imajući posebno u vidu specifičnosti sporova koji se odnose na medije, nesporno je da postupci u kojima se rešavaju ovi sporovi moraju biti i kraći. Hitnost postupka za naknadu štete je izričito propisana Zakonom o javnom informisanju. Višegodišnja, pa i višedecenijska suđenja, kao što je i ovde slučaj, osim što predstavljaju izuzetan napor za stranke u postupku a naročito za tuženu stranu, vode i pravnoj nesigurnosti jer neblagovremena „pravda” često nema iste efekte kao ona koja je postignuta na vreme. To je naročito u medijskim sporovima slučaj. S tim u vezi, treba naglasiti da je diskutabilan i sam meritum odluke donete nakon 20 godina, imajući u vidu da je u međuvremenu došlo do drastičnih promena zakona kojima se uređuje oblast informisanja, pravnih standarda i prakse. Kako ubuduće ne bi dolazilo do ovakvog kršenja prava, novim Zakonom o uređenju sudova koji je stupio na snagu 1. januara 2014, predviđena je mogućnost podnošenja pritužbe neposredno višem sudu zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Po ovoj pritužbi, neposredno viši sud odlučivaće u hitnom vanparničnom postupku. Neposredno viši sud, osim što će odrediti rok u kom postupak mora biti okončan, moći će, na zahtev podnosioca, da dosudi i naknadu štete nastale zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Ono što naročito treba naglasiti je i to da novi zakon predviđa da će se tako dosuđene naknade isplaćivati iz budžetskih sredstava Republike Srbije opredeljenih za rad sudova, što znači da će se odraziti indirektno na primanja zaposlenih u sudovima, te zakonodavac i na taj način teži da primora sudije da povedu više računa o pravu na suđenje u razumnom roku, kako ubuduće do ovakvih povreda ne bi dolazilo.